УДК 342.922:347.793.1
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-2.13

КІШЛЯН В.Л.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КАПІТАНА МОРСЬКОГО СУДНА В УКРАЇНІ

Мета статті полягає в тому, щоб на базі дослідження нормативно-правової бази національного законодавства та норм міжнародного морського права визначити адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні. Зокрема, у статті визначено, що адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні є сукупністю адміністративно-правових повноважень і гарантій діяльності капітана морського судна, що реалізуються як капітаном морського судна, так і спеціальними суб'єктами публічної адміністрації (органами державної влади, громадськістю, міжнародними суб'єктами) за допомогою використання відповідних адміністративно-правових способів (як загальних, так і спеціальних) у сфері регулювання морського транспорту з метою належного управління морським судном, здійснення морських рейсів, збереження та відновлення морського середовища та забезпечення безпеки морського судна. Способи адміністративного захисту капітана морського судна є досить специфічними, оскільки капітан потребує адміністративного захисту в таких сферах: щодо управління, функціонування та безпеки морського судна; щодо охорони та захисту життя і здоров'я членів екіпажу та свого власного; щодо руху морських суден у площині міжнародного мореплавства; щодо охорони морського середовища та природних ресурсів вод. Відповідно, суб'єктами здійснення адміністративно-правового захисту капітана морського судна в Україні є як капітан морського судна, так і відповідні суб'єкти публічної адміністрації – органи державної влади, громадські організації щодо здійснення громадського контролю за морськими перевезеннями, міжнародні організації, які мають відповідні повноваження в межах міжнародного морського права. Спеціальними адміністративно-правовими способами захисту капітана морського судна є такі: адміністративна медіація; притягнення екіпажу морського судна до спеціальної дисциплінарної відповідальності в разі вчинення дисциплінарних правопорушень; способи самоуправління; способи самозахисту.

Ключові слова: *адміністративно-правовий статус, гарантії адміністративного захисту, держава, капітан морського судна, міжнародне законодавство, національне законодавство, повноваження, управління судном.*

The purpose of the article is to determine the administrative and legal protection of the master of a ship in Ukraine, based on the study of the legal framework of national legislation and international maritime law. Thus, the article defines that the administrative and legal protection of a ship's captain in Ukraine is a set of administrative and legal powers and guarantees of the activity of a ship's captain, which are implemented by both the ship's captain and special subjects of public administration (state authorities, the public, by international actors) through the use of appropriate administrative and legal means (both general and special) in the regulation of maritime transport for the purpose of good governance Marine vessel conducting maritime voyages, preservation and restoration of the marine environment and safety of the ship. The methods of administrative protection of the master of a seagoing vessel are quite specific, as the captain requires administrative protection in the following areas: in the management, operation and safety of a seagoing vessel; the protection and protection of the life and health of crew members and their own; on the movement of ships in the field of international navigation; on the protection of the marine environment and natural resources of waters. Accordingly, the subjects of administrative and legal protection of the

© КІШЛЯН В.Л. – здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук (Науково-дослідний інститут публічного права)

captain of a seagoing vessel in Ukraine are both the captain of the seagoing vessel and the respective subjects of public administration – public authorities, public organizations for exercising public control over maritime transportations, international organizations with relevant powers within the limits of international maritime law. Special administrative and legal means of protecting a ship's captain are: administrative mediation; bringing a ship's crew to special disciplinary liability in the event of disciplinary offenses; ways of self-government; ways of self-defense.

Key words: *administrative and legal status, guarantees of administrative protection, state, captain of a seagoing vessel, international law, national legislation, powers, management of the vessel.*

Вступ. Капітан морського судна постійно перебуває під загрозою як через внутрішні фактори, так і через зовнішні. Ще й нині існують піратство, збройні напади, військово-морські конфлікти. Всі ці обставини вимагають ефективного захисту та контролю, що включає в себе належне правове регулювання та всебічні можливості капітана морського судна реагувати на непередбачувані обставини.

Одним із видів захисту капітана морського судна є адміністративно-правовий захист. Цей захист передбачає правове регулювання, адміністративну компетенцію капітана та уповноважених органів влади і міжнародну співпрацю у сфері захисту прав, свобод та інтересів членів морського судна.

Однак нині ще є проблеми в дотриманні міжнародних стандартів адміністративно-правового захисту капітана морського судна, що й зумовлює необхідність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням регулювання діяльності капітана морського судна займалися такі вчені, як А. Асєєв, В. Байрак, Л. Давиденко, Ю. Єфіменко, О. Каєнко, Е. Крістєва, Н. Орлова, І. Підпала та інші.

Однак, враховуючи розвиток міжнародних торгово-морських відносин, адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні є, безумовно, актуальною та своєчасно проблематикою.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на базі дослідження нормативно-правової бази національного законодавства та норм міжнародного морського права визначити адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні.

Результати дослідження. «Тлумачний словник української мови» розкриває слово «захист» як синонім термінів «захищати», «захистити», «захищатися» і «захиститися». Слово ж «захистити» означає обороняти чи охороняти кого-небудь від нападу чи замаху [3, с. 780].

Професор С. Алексєєв під захистом прав розуміє державно-примусову діяльність, спрямовану на здійснення «відновлювальних» завдань – на відновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку [2, с. 154]. Науковець Ю. Кравченко розкриває правовий захист як діяльність держави в особі її органів представницької, виконавчої та судової влади, організацій, установ і посадових осіб із забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування матеріальними, політичними, соціальними та духовними благами [9, с. 13].

В. Полюхович визначає адміністративно-правовий захист як сукупність застосовуваних в адміністративному порядку юридичних засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій, які спрямовані на припинення незаконного посягання на права, свободу та інтереси громадян; ліквідацію будь-яких перешкод під час їх здійснення; визнання або підтвердження, поновлення та примусове виконання прав, невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків із притягненням винної особи до відповідальності [11, с. 42].

Адміністративно-правовий захист прав, свобод і законних інтересів громадянина, як визначив професор В. Авер'янов, являє собою сукупність застосовуваних у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами, посадовими особами, а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій, процедур, які спрямовані на припинення незаконного посягання на права, свободи та інтереси громадян; ліквідацію будь-яких перешкод, що виникають під час їх здійснення; визнання або підтвердження, поновлення та примусове виконання прав, невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків із притягненням винної особи до відповідальності» [1, с. 378].

Під категорією «адміністративно-правовий захист» Л. Кожура розуміє організаційно-правову діяльність органів публічної адміністрації, яка здійснюється на основі адміністративно-правових норм, підкріплена системою правових гарантій; сутністю якої є забезпечення та захист за

допомогою правових засобів прав осіб від протиправних діянь із притягненням правопорушників до юридичної відповідальності. На думку науковця, особливостями адміністративно-правового захисту є такі: проявляється лише у правовій формі діяльності, а не в будь-якій іншій діяльності органів публічної адміністрації; вступає в силу з моменту набуття чинності нормативно-правового акта, який гарантує правовий статус особи; регулює відносини, які пов'язані зі здійсненням прав і виконанням обов'язків, адже останні – невіддільний складник правового статусу особи; обов'язково підкріплений юридичними гарантіями, що встановлені державою та відображені у нормах права [7, с. 122].

Отже, адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні – це сукупність адміністративно-правових повноважень і гарантій діяльності капітана морського судна, що реалізуються як капітаном морського судна, так і спеціальними суб'єктами публічної адміністрації (органами державної влади, громадськістю, міжнародними суб'єктами) за допомогою використання відповідних адміністративно-правових способів у сфері регулювання морського транспорту з метою належного управління морським судном, здійснення морських рейсів, збереження та відновлення морського середовища та забезпечення безпеки морського судна.

Відповідно, суб'єктами здійснення адміністративно-правового захисту капітана морського судна в Україні є як капітан морського судна, так і відповідні суб'єкти публічної адміністрації – органи державної влади (Кабінет Міністрів України, Міністерство інфраструктури України, Державна служба морського та річкового транспорту України, державні підприємства та інші), громадські організації щодо здійснення громадського контролю за морськими перевезеннями, міжнародні організації, які мають відповідні повноваження в межах міжнародного морського права.

Як сказано вище, адміністративно-правовий захист реалізується через певні способи. Вчені-адміністративісти визначили, що під адміністративно-правовими способами захисту прав і свобод людини й громадянина слід розуміти врегульовану адміністративно-правовими нормами діяльність уповноважених органів (посадових осіб) у сфері державного управління, спрямовану на адекватне, правильне розуміння та застосування чинного законодавства, що визначає права та свободи громадян [13, с. 82–87].

Способи адміністративного захисту капітана морського судна є досить специфічними, оскільки капітан потребує адміністративного захисту в таких сферах: 1) щодо управління, функціонування та безпеки морського судна; 2) щодо охорони та захисту життя і здоров'я членів екіпажу та свого власного; 3) щодо руху морських суден у площині міжнародного мореплавства; 4) щодо охорони морського середовища та природних ресурсів вод.

Відповідно, усі посягання на безпеку морського судна, життя і здоров'я людей та збереження навколишнього морського середовища вимагають якісного, дієвого та своєчасного адміністративно-правового захисту капітана морського судна як суб'єкта управління.

Адміністративно-правові способи захисту прав і свобод людини й громадянина за змістом та обсягом охоплюють суспільні відносини в різних сферах життєдіяльності держави. Їхньою особливістю є те, що вони виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів держави [13, с. 82–87].

Загальними способами захисту прав є звернення і оскарження, що закріплено Конституцією України; судовий захист і контроль; судове представництво.

Щодо спеціальних способів, то суб'єкти інструментарного захисту прав, свобод та інтересів приватних осіб у сфері публічного адміністрування використовують такі види адміністративних інструментів: 1) адміністративну медіацію; 2) адміністративне оскарження; 3) притягнення винних посадових осіб публічної адміністрації до спеціальної дисциплінарної відповідальності; 4) відшкодування шкоди, завданої незаконними діями (бездіяльністю) суб'єктів публічної адміністрації; 5) засоби самозахисту – легальні засоби протесту [4, с. 267].

Тобто адміністративно-правові способи захисту капітана морського судна є досить специфічними, оскільки, на нашу думку, тут є як загальні способи захисту прав (звернення і оскарження; судовий захист і контроль; судове представництво), так і спеціальні.

Спеціальними адміністративно-правовими способами захисту капітана морського судна є такі:

– адміністративна медіація (Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України, яка відповідно до високих міжнародних стандартів розглядає спори, що виникають у сфері торгового мореплавства [10]);

– притягнення екіпажу морського судна до спеціальної дисциплінарної відповідальності в разі вчинення дисциплінарних правопорушень;

– способи самоуправління (право капітана на проведення обов'язково-примусового вилучення (реквізицію) необхідного продовольства та право на продаж частини майна судна);

– способи самозахисту (право капітана судна на володіння табельною вогнепальною зброєю тощо).

Висновки. Загалом можна вважати, що адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні є сукупністю адміністративно-правових повноважень і гарантій діяльності капітана морського судна, що реалізуються як капітаном морського судна, так і спеціальними суб'єктами публічної адміністрації (органами державної влади, громадськістю, міжнародними суб'єктами) за допомогою використання відповідних адміністративно-правових способів (як загальних, так і спеціальних) у сфері регулювання морського транспорту з метою належного управління морським судном, здійснення морських рейсів, збереження та відновлення морського середовища та забезпечення безпеки морського судна.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б.Адміністративне право України. Академічний курс: підручник : у 2-х тт.: Т. 1. Загальна частина. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

2. Алексеев С.С. Общая теория права. Т. 2. Москва, 1981. 359 с.

3. Бусел В.Т., Василега М.Д., Дмитрієв О.В. та ін. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

4. Галунько В.В., Діхтієвський П.В., Кузьменко О.В., Стеценко С.Г. та ін. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

5. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. № 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52. Ст. 349.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

7. Кожура Л.О. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 35 (1.2). С. 119–122.

8. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

9. Кравченко Ю.Ф. Актуальні проблеми реформування ОВС України (організаційно-правові питання) : автореф. дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 1998. 19 с.

10. Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України: офіційний вебсайт. 2018. URL: https://macom.org.ua/pro-umac.

11. Полюхович В.В. Адміністративно-правовий захист особи у відносинах з органами державної влади. *Право України*. 2003. № 5. С. 41–46.

12. Про затвердження Положення про капітана морського порту та службу капітана морського порту : Наказ Міністерства інфраструктури України від 27 березня 2013 р. № 190. *Верховна Рада України* : офіційний вебсайт. 2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-13.

13. Сокуренко О.А. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина як основна функція правової держави. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право*. 2014. Вип. 1. С. 82–87.